

JANKO LIŠKA — SEDEMDESETLETNIK

Letos 4. aprila je praznoval sedemdesetletnico kulturni organizator, strokovni in znanstveni publicist, urednik in prevajalec profesor Janko Liška. Rodil se je na Vranskem, kjer je bil njegov oče, po rodu Čeh iz Radostic pri Brnu, orožnik. Pet razredov osnovne šole je končal v Šentjurju pri Celju, odkoder je njegova mati, leta 1927 je maturiral na gimnaziji v Celju, 1931 je diplomiral na slavistiki ljubljanske univerze, enoletni podiplomski študij pa je v letu 1931/32 opravil kot štipendist čehoslovaške vlade na slavistiki Karlove univerze v Pragi. Suplent je bil na realni gimnaziji v Celju od 1933 do 1935; od tu so ga z motivacijo, da je levičarsko vplival na dijake, premestili v tedanjo »slovensko Sibirijo«, na gimnazijo v Murski Soboti, kjer je delal do konca leta 1940, ko so ga »zaradi levičarske dejavnosti« januarja 1941 premestili na gimnazijo v Ptuj. Ker je konec marca v Soboti soorganiziral manifestacijo proti beograjskemu kompromisu s silami osi ter neprijavljen govoril proti paktu in za zvezo z ZSSR, so ga za dva dni zaprli.

V soboških letih je bil predavatelj, režiser, igralec, organizator kulturnih prireditev, sodeloval je v volivnem boju za kandidata združene opozicije v soboškem in lendavskem okraju Miška Kranjca (1938), bil pobudnik in predsednik Meddruštvenega odbora in skrbel zlasti za jugoslovansko-češko sodelovanje, hkrati pa je bil mentor in nepodpisani urednik in sodelavec Mladega Prekmurca. Kot literarni kritik in ocenjevalec slavističnih knjig in prevajalec pa je sodeloval v LZ, ŽiS, ČZN, zagrebških Književnih horizontih, zlasti pa v Sodobnosti in tik pred vojno postal tudi član konzorcija te revije.

Od 8. aprila 1941 do 9. aprila 1945 je živel v Srbiji. Ker je dokumentacija o njegovi predvojni levičarski dejavnosti propadla v zbombardiranem ministrstvu za šolstvo in prosveto v Beogradu, je jeseni 1941 dobil mesto profesorja na gimnaziji v Smederevu. Tu je delal v duhu narodnoosvobodilnega boja, antifašistično usmerjal zlasti slovenske izseljence, od poletja 1944 pa sodeloval s smederevsko kosmajskim odredom kot organizator mobilizacije in kot njegov obveščevalec. Od oktobra 1944 je kot direktor smederevske gimnazije pooblaščen organiziral šolstvo in prosveto v smederevskem okraju. Decembra 1944 je dal pobudo za šapirogrfski ponatis Kajuhovih pesmi (uredil Mile Klopčič), pripisal biografsko skico o pesniku »... za smederevske Slovence in za Slovence ranjence, ki so se jeseni 1944 v sestavu sovjetske vojske borili v Srbiji«. Sredi decembra 1944 ga je Boris Zihel poklical k redakciji Borbe v Beogradu, vodil pa je tudi oddelek za slovenske oddaje radia Beograd.

9. aprila 1945 je z delegacijo SNOS prišel v Mursko Soboto ter postal okrajni sekretar OF, jeseni tega leta pa tudi sekretar KP za soboški okraj. Leta 1946 je bil na mirovni konferenci v Parizu sekretar politično-teritorialne sekcije delegacije FLRJ, istega leta tudi načelnik oddelka za ljudsko prosveto v Ljubljani, leta 1947 upravnik SNG v Ljubljani, marca 1948 je bil imenovan za prosvetnega inšpektorja in tajnika glavnega odbora Ljudske prosvete Slovenije. Zaradi idej, ki se niso ujemale s tedanjim vodstvom ljudske prosvete, je moral profesorovat na klasično gimnazijo v Ljubljani, ostal pa je član republiškega in zveznega sveta prosvetnih društev. Od 1958 do 1964 je bil ravnatelj gimnazije in učiteljišča v Murski Soboti, od 1964 do upokojitve pa višji strokovni sodelavec in samostojni raziskovalec na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Zdaj je član komisije predsedstva CK ZKS za preučevanje zgodovine ZKS in urejuje zbirko »Pogled v zgodovino« pri slovenski redakciji Komunistična.

Ta zunanja, s pomembnimi družbenimi nalogami označena življenjska pot, je bogata in večtematska tudi po notranji, duhovni jubilentovi dejavnosti. Veliko je sodeloval pri Obzorniku, Socialistični misli pa tudi v Naših razgledih, v Borcu, Prešernovem kalendarju in SBL, vsega v skoraj štiridesetih časopisih, časnikih in drugih publikacijah. Zdaj je pisal tudi kulturnopolitične in spominske članke, zlasti pa veliko člankov in razprav s področja izobraževanja odraslih. Kot urednik in sourednik Obzornika je pisal

članke s področja dramatike, igralstva, ljudskih knjižnic, ljudskih univerz, o festivalih itd. ter sodeloval s prevodi; enako v Socialistični misli, kjer je kot svetovalec uredništva priporočal objavljane zgodovinskih razprav o delavskem gibanju. Uredil pa je tudi dva letnika Sveta ob Muri in jima oskrbel vsebinsko fiziognomijo.

Kot publicist in raziskovalec je bil tja do leta 1964 predvsem slavistično in kulturno-prosvetarsko usmerjen, od tega leta naprej slavističnih vprašanj ni povsem opustil, pa vendar se je opazneje obrnil k novejši slovenski zgodovinski problematiki. Njegov slavistični interes poudarjajo zlasti biografije in zgoščene vsebinsko estetske ocene pisateljev. Pisal je o Finžgarjevi in Ingoličevi dramatik, uredil knjigo Miška Kranjca Nekaj bi vam rad povedal, napisal biografijo, krajšo študijo in bibliografijo Kranjčevih del (1954), nato za Kondorja pripravil izbor novel s spremno besedo Kruh je bridka stvar (1959), Klopčičeve Pesmi in prepesnitve prav tako z biografijo in študijo (1968), življenjepis in oris poezije Branka Rudolfa pa objavil v Rudolfovi knjigi Umetnost in družba (1976). K slavistični vrsti Liškovich spisov spadajo tudi temeljit pregled kritike o Aškerčevi Stari pravdi (Aškerčeva Stara pravda v luči kritike, 1974), študija Pobude slovenske proletarske književnosti k oblikovanju rasti socialne in nacionalne zavesti (1966) pa študijo O političnem, vzgojnem in književnem delu Jožeta Pahorja (1972) ter zapisi o Prešernu, Mateju Boru in Srečku Kosovelu. Za Liškove zapise o pisateljih je značilna izvirna idejna in estetska sodba ter strpna zavrnitev pogledov in sodb, ki se mu zdijo v literarni zgodovini in kritiki prenegljeni in neustrezni. Ocene zapisuje kot temeljit poznavalec življenja in literature avtorjev, je erudit, morda v nekaterih podrobnostih celo prenatanečen.

Od raziskav novejše zgodovine se velja spomniti zlasti študij Štiridesetletnica KPS (1977), »Vzajemnost« in »Svoboda« ter gibanje za žensko enakopravnost« (1909—1914) (1973) ter Društvo slovenskih učiteljev... v publikaciji Zgodovina Šentjurja in okoliških krajev (1972).

Liškov tematski mozaik, ki ga sestavljajo dela z več duhovnih in znanstvenih področij, predvsem pa z literarne zgodovine, zgodovine in ljudske prosvete, je navznoter trdno povezana, združuje ga namreč zgodovinsko-materialistično pojmovanje vseh duhovnih pojavov.

Njegova raziskovalna natančnost in razvnetost je prisotna tudi v drugih publikacijah, ki jih je uredil ali sam napisal. Takšna je zlasti skrbno urejena knjiga Jožeta Potrča O socialistični etiki in morali (1973). Poleg dokumentiranega življenjepisa in analitičnega vrednotenja Potrčevih pogledov na moralo in etiko v socialistični družbi in med ljudmi sploh, je tukaj objavil tudi anotirano bibliografijo Potrčevih spisov s ponatisi vred in spisi o njem. Sodeloval je v knjigi Slovenski visokošolci v boju za narodno osvoboditev in socializem (1977) ter v Cankarjevem zborniku V areni življenja (1977) in ju uredil. Uredil je tudi več brošur in ciklostiranih knjižic: Pesmi revolucije (1957), Ob odkritju spomenikov skladateljem Ipavcem (1972), Štiridesetletnica zleta Svobod (1975).

Liška je znan tudi kot prevajalec dramske in romaneskne literature iz češčine in nemšine (Jan Neruda, Malostranske povesti; Josef Knap, Puzta; Karel Nový, Samotni Křešín; Karel Čapek, Navadno življenje; Ivan Olbraht, Najtemnejša ječa; Bruno Traven, Bela roža; Jiří Wolker, Misli o razrednem boju in o umetnosti in drugo).

Izvirno in prevodno delo je opravil z izjemno skrbjo za natančen, bogat in lep jezik; poudariti pa še velja, da je opravil tudi veliko nepoznanega jezikovno lektorskega dela pri izdajah knjig s področij humanističnih ved.

Liška je miselno bogat, temperamenten, a strpen diskutant, govornik, človek, ki brez živega dialoga takorekoč ne more živeti; je večni kritični spodbujevalec, neutrudni prepričevalec, kulturni in politični individualni vzgojitelj in buditelj. Odlikuje ga tovariški odnos do mladih ljudi, do sodelavcev, vzgoja k tovarištvu, k delovni disciplini in odgovornosti. Kulturo in gorečnost učitelja združuje s kulturo in gorečnostjo javnega nastopanja. Nikoli ne popušča, kadar zasluti protimarksistično dejavnost, kadar kdo ogroža kulturne vrednote ali je le ambiciozni navidezni revolucionar.

Ne bo mu prav, pa vendar bom ponovil, kar je sam zapisal o Jožetu Potrču, da je namreč tudi sam »eden tistih redkih ljudi, ki jih ne pokvarita ne denar ne oblast, ki delajo iz veselja do dela in iz čuta dolžnosti, iz odgovornosti do najbližjih in do družbe«.

Takšnemu tovarišu, takšnemu kulturnemu in znanstvenemu delavcu, takšnemu profesorju in vzgojitelju ob jubileju toplo čestitamo in želimo, da bi lahko še dolgo delal.

Franc Zadravec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Slovenščina v javni rabi

KAJ JE »PRAV«

V osmi številki JiS 1977/78 objavljeno vprašanje Kaj je prav? terja odgovor. Berta Golob je pravzaprav napol že sama odgovorila, vendar je treba, da ji odgovorimo. Seveda je odgovor lahko samo približen, saj so nekatere zveze, po katerih vprašuje, premalo dopolnjene z besedilom, kar vpliva na mestoma presplošen odgovor.

Sprva naj seveda ponovno opomnim na že znano dejstvo, da je za uspešno lektorsko delo najpoprej potreben osebni lektorjev delež ne le pri oblikovanju vsebine sporočila, ampak tudi pri premišljevanju o možnih učinkih sporočila. To velja tako za lektoriranje pisnih kakor govornih sporočil. Ni torej dovolj, če ve lektor, kaj je po splošnih določilih jezikovne norme »prav«, kaj »narobe«. Lektor mora besedilo ne le razumeti, ampak se mora z njegovo vsebino v sporočanju nekako poistovetiti. Sicer se sporočilo odtuji, nastanejo vrzeli med oblikovalci sporočila in sporočilom: posledica je nasprotni učinek od zaželenega.

To velja seveda ne le za lektorja, ampak prav tako za novinarja. Toda za oba je prvi pogoj, da instrument sporočanja obvladata do največje možne mere. Če ga ne, če se novinar zanaša pri oblikovanju korektno jezikovne podobe zgolj na lektorja, ta pa se pri oblikovanju vsebine sporočila zanaša na novinarja, nastaja čudna zveza dveh med seboj odvisnih, in vendar nesamostojnih besednih oblikovalcev. S tem ne mislim lektorja postavljati nad njegove dolžnosti — ali novinarju nalagati še jezikovni nadzor, ne. Mislim le, da morata biti oba z vsem svojim znanjem pri stvari, to je pri izpolnjevanju naloge, kako kar se da učinkovito sporočiti. Novinar mora znati manj bistvene napake popraviti na prvi pogled — kar je mogoče, če je »pri stvari« — lektor pa mora imeti za svoj nadzor potreben čas. Prepuščanje drobnih rutinskih opravil lektorju po nepotrebnem utruja, čbenem ga odvraca od dejanskih nalog.

V radiotelevizijskem sporočilu bi moral lektor potemtakem opozarjati na možne pomenke učinke in predlagati najboljše rešitve. Ob vsej naglici bi morali najti pot, po kateri bi prišli do primernejših formulacij. Potrebovali pa bi tudi občutljivega in zavzetega govornega lektorja, ki bi novinarje opozarjal na posledice napačnega govorjenja. (Napačno govorjenje — pri tem mislim na zborni jezik — je v napačnem poudarjanju posameznih besednih zvez, v čudnih spremembah tonskega poteka, ki ta napačni govor spremlja. Pol ure takega sporočanja v televizijskem dnevniku me izmuči do kraja, saj si moram sporočilo sproti PREVAJATI, da razumem njegov pomen. Da ni lektorja, ki bi imel povsem jasno pristojnost, se še kako pozna...)

Vprašanja, ki jih je postavila Berta Golob, so sicer namenjena lektoriranju besedil, ki bodo brana, torej govorjena, vendar veljajo pisni predlogi tega govora. V našem odgovoru smo se dogovorili, da bo drobne napake popravljaj sam novinar med branjem (to se da, vem iz lastne prakse...), in to najbrž tudi delajo. Lektor pa bo skrbel za ubese-